

Сегментацията на текста в помощ на анализа на текстовете с отворена традиция (върху материал от историко-апокалиптичните съчинения)

[Марияна Николова](#)

1. При издаването на един средновековен текст обикновено се налага да бъде направена допълнителна сегментация от издателя-коментатор по чисто практически причини – по-голяма прегледност на текста, по-добро ориентиране в различните пасажии, удобство при направата и използването на критическия апарат и речник-индекс. Има различни типове сегментация при издаването на текстове в зависимост от текста и типа издание: по редове на ръкописа при дипломатическите издания; на различни по големина пасажии според делението на текста от самия преписвач (напр. по параграфи и/или инициални букви, според литургичните указания на тропари, кондаци и т.н.) или на такива според издателя (напр. издадените апокрифни съчинения от Б. Ангелов, [1958](#)). Всички тези типове сегментация имат както своите предимства, така и недостатъци. Например разделението на текста по редове в ръкописа е удобно при цитиране на формите в речник-индекс, но с нищо не допринася за по-ясния поглед върху него при по-големи редакторски промени, например защото не отчита смисловата му страна нито според разбиранията на преписвача или традицията на текста, нито според изследователя. Разделянето на по-големи смислово цялостни пасажии ни дава добра визия за текста при литературоведското му изследване, но прави работата с речник-индекса много тежка и трудоемка по отношението на намирането на конкретна форма сред твърде много в един пасаж. Всички тези типове сегментация стават неудачни при направата и ползването на критическия апарат към текстове с отворена традиция с големи редакционни промени на всички езикови нива между различните преписи – например при някои историко-апокалиптични съчинения е съвсем нормално да има различни по тип разночетения на всяка втора или трета дума дори и когато се прави сравнение само с 1-2 преписа. Голямата вариативност на формите на правописно, фонетично и граматично ниво, както и сериозните понякога различия на синтактично и текстово равнище при някои съчинения с отворена традиция поставя на изпитание традиционния начин на представяне на разночетенията, които следват поредността на думите в текста, без да отчитат каквито и да било разделения, и са поставени след края му. При по-голяма бройка варианти те стават трудно проследяеми, а на изследователя се налага да работи с трицифрени индекси, намиращи се на различни страници дори при близки думи в текста. По-приемливо решение на този проблем беше намерено в новото издание на историко-апокалиптичните съчинения, направено от Анисава Милтенова и Василка Тъпкова-Заимова ([Tăpkova-Zaimova, Miltenova 2011](#)) по модел на критическия апарат в изданието на Сиптуагинта на Ралфс ([Rahlfs 1935](#)), където разделението на текста на умерени по дължина сегменти на единен принцип играе много важна роля за удобното му ползване.

2. Ако трябва обаче да се излезне извън конкретното издание и разделянето на текстови цялости да се използва и за други цели, например при езиков анализ (особено на равнище синтаксис и текст), както и за литературен анализ, е необходимо сегментацията на текста да бъде направена на друг основополагащ принцип, не само прагматичен за целите на изданието. Тя трябва да отчита както езиковата организация на текста, така и смисловата му страна. За да е удобна за работа текстът трябва да бъде разделен на сравнително малки отрязъци, приблизително еднакви по големина (оптимална дължина 20-25 думи за направата на разночетения и лесно намиране на формата по цитиран сегмент в речник-индекса), но в същото време разделението да не е механично, а да има смислова цялостност и завършеност на отделния сегмент. Това дава възможност при удобен за боравене и сравнение по големина текст да се проследяват промени на смислово ниво в текста, а не само на граматично. Такъв тип сегментация е особено полезен за използване при текстове с отворена традиция, в които е отразено по-свободно отношение към преписвания текст както на лексикално и граматично ниво, така и синтактично и текстово равнище – в този тип съчинения съзнателната редакторска намеса е по-често срещано явление, промените между отделните преписи могат да бъдат доста съществени, а границите между варианти и редакции са често размити. Така

сегментираният при изданието си текст става удобен за ползване и би улеснил какъвто и да било тип по-нататъшни изследвания върху него.

3. При работата ми като редактор на критическия апарат на историко-апокалиптичните съчинения, сблъсквайки се гореизброени особености на текстовете с отворена традиция, предложих да бъде направена друг тип сегментация във второто им допълнено критическо издание. Тази сегментация е ориентирана към текста като такъв и не се опира на външни фактори като чувството за вътрешното деление на текста на преписвача-редактор или на издателя (малко или много те са субективни и плод на личен опит с боравене на текстове от различни видове и жанрове), но същевременно отчитаща ги; или на изцяло технологични фактори при направата на книгата като формат на страницата, избрани размери на текстовото поле и брой редове на страница, механични повреди по листа и т.н. Основния принцип на резделение на текста на по-малки отрязъци при този тип сегментация е семантичният. Тя се опира на сюжета на даденото съчинение, разбираан като верига от действия с причинно-следствена връзка помежду си, последователният ход на които носи развитието на действието в произведението. При нея сюжетът се разделя на най-малките му елементи – последователни действия във верижната структура на сюжета, които се оразличават от предходните и следходните по някоя от характеристиките им – място и време на действието, участниците в него и конкретната дейност, която извършват. Тези най-малки действия наричам картини, основната характеристика на които е атомарната им структура – те от своя страна не могат да бъдат разделени вътре в себе си на по-малки действия, които да имат смислова цялост и завършеност, така че да придвижат сюжетното действие с един ход напред. Всяка картина според този тип сегментиране на текста се явява отделен сегмент. Най-лесно видимо е това в летописната част на историко-апокалиптичните съчинения, която повтаря структурата на кратката хроника:

Сег.	Видение Даниилово (група XI-XII в.), Драголов сборник № 651, НБ - Белград
7	и възвратить се црѣть · ни оубиѣть и · и оубоѣть се все вельможе юго ·
8	и въстанеть дрꙋги скипетрь · ѿ корене прѣстола юг(о) и наречеть се име юмоу · Фир'ноноумь · иже наречеть се звѣрьно име · и поиметь женоу ѿ мѣста юладьска ·
9	и въстанеть дроуги скипетрь · ѿ чрѣсль юго · име юмоу пишеть се ельлиньскомь писменемь · въ прьвоюу граматоу · алфавити //235r а римьски начьньшю · ѿ ос'мыіє граматы ·

4. Основни приложения. Сегментацията на семантичен принцип е доста полезна при изучаването на текстовете с отворена традиция, защото позволява тези съчинения да бъдат изследвани от различни гледни точки, да се правят различни типове анализ с различен инструментариум и все да се работи с едни и същи отрязъци текст. Благодарение на малкия им обем те са удобни за ползване самостоятелно или обединени в група по различни признаци, т.е. е използването им е много по-функционално.

4.1 При текстологични изследвания. Голямо приложение този тип сегментация има при сравнението на различни преписи на едно съчинение и установяване на различията между тях, особено при различните редакции. Разделението на малки смислово завършени цялости дава още един довод при установяването дали дадена промяна е механично изпускане или съзнателна редакторка намеса на ниво текст. Понеже съзнателните редакции опират до привнасянето или отпадането на определени смислови структури в текста, при съотнасянето на два текста по сегменти едни срещу други при съзнателните редакции липсите в единия от преписите в повечето случаи се явяват липси на цял сегмент, а добавките като добавяне на един или повече сегменти. При механичните промени липсата се разпространява върху един или повече сегменти и разполовява сегментите без да се съблюдават никакви смислови

ограничения. Например при някои от интерполациите на кратката интерполирана редакция на Видение Даниилово в Драголовия сборник – сегмент 45 е цялостен смислово завършен пасаж, който се „втъква“ в текста на преписа като ново структурно звено от летописната част на съчинението, отнасящо се до българската история:

Видение Даниилово (група XI-XII в.)

сегм.	Драголов сборник № 651, НБ - Белград	Хилендарски сборник № 24 (по описа на Сава Хилендарец), манастир “Хилендар” на Атон
44	И въстанеть десеты рогъ · маловрѣменьныіє єдномоу · лѣ(т) · и бореть се съ црѣмь єѡиѡпськомь · и м'нози ѡ вельможь его оубѣжеть к нему · и потрѣбитъ се десеты рогъ ѡ цра єѡиѡпська ·	и въстанеть десети рогъ маловрѣмении єдиномь лѣтоу и борет' се съ црѣмь Єѡиѡпськомь и м'нози ѡ вельможь єго оубѣжеть к нему · и потрѣбит' се десети рогъ ѡ цра Єтиѡпська ·
45	м(с)ца авьгоуста · настающаго · поидеть прьвы дне(с)ь · Михайль цр(с)тво възьмь · и вьчноуть горы растоупати се · рыби измирати вь рѣкахь · и ꙗкъ боудеть с нимь вьсвсег(д)а!/* ·	липсва
46	и вьнидеть вь Солоунь ѡ запада · и дрѣжить · црѣство своє всею силою · и смѣрить враги свое под' нозѣ свои · и цр(с)твꙋють скипетрь вь Солоунь · лѣ(т) · л · г ·	и вьнидеть вь з · връхъ ѡ запада и дрѣжить цр(с)тво своє всею силою и смѣрить врагы своє под' нозѣ свои · и цр(с)воуєтъ скупетрь лѣ(т) лв

Друг пример за същия тип редакция е внасянето на едно и също място в структурата на изречението на интерполираните български топоними, които представляват отпратки на абстрактното действие към български градове, местности и т.н.

сег.	Драголов сборник № 651, НБ - Белград	Хилендарски сборник № 24 (по описа на Сава Хилендарец), манастир “Хилендар” на Атон
28	и вьшь(д)ше измаил'ти · на краиноу того ѡстрова · Доунаю · и створеть плѣнь многъ · ꙗко же прити имь на мѣсто нарицаємою Марианьии · на Мракы · и поставить и моучитель · на томь мѣстѣ ·	и вьшь(д)ше Измаильтии на краиноу того ѡстрова · и створеть плѣнь многъ, ꙗкоже приити имь на мѣсто нарицаємо Марианнии и поставить мтль!/* на томь мѣстѣ ·

Така лесно се установяват и размествания на смислови цялости, обикновено цели сегменти, в структурата на две редакции (например поредността на слънцата в „Слово за Сивила“ в двете редакции) или различни съчинения (напр. отношенията на текста на Откровението на Методий Патарски към останалите историко-апокалиптични съчинения) и по този начин да се получи по-ясна представа за компилаторските практики в рамките на различни съчинения – всички те се отнасят до пренасяне на отрязъци текст, имащи развършен смисъл.

Благодарение на този тип сегментация на семантичен принцип изследователят може да направи пълноценен анализ на редакторските практики и стратегии, отразени в различните

преписи на едно или няколко съчинения.

4.2. *При езиковедско изследване. На синтактично и стилистично ниво.* Лесно се проследяват и направените промени в изреченския синтаксис, например при опростяване на изказа или промени на словоредата. Визуално изпъкват фигури като синтактичен паралелизъм, ритмичност в точно определени смислово завършени цялости, които лесно се открояват и съпоставят със структурата на останалия текст (вж. примерите по-горе). *На текстово ниво.* Не на последно място такова разделение на относително кратки смислово завършени сегменти позволява по-ясно да се открие структурата на текста и да се проследят типовете промени в нея при различните съчинения. Разделянето на атомарни текстови цялости на семантичен спринцип позволява текстът да се види като съвкупност от микротекстове, последователността и комбинацията между които образуват по-големи текстови цялости, функциониращи по различен начин на макротекстово развнище. Дори графично могат да се отделят различни видове рамкови контрукции, верижни контрукции за последователно представяне на определени звена от текста и т.н. (върху материал от историко-апокалиптичните съчинения виж [Николова 2009](#)). Също така по този начин могат да се очертаят и някои общи жанрови особености на група текстове, разбираани от лингвистична гледна точка.

4.3. *Литературоведско изследване.* Тази сегментация представлява удобство и при едно литературоведско изследване върху тях, например при изследване на мотивите в дадено съчинение – един мотив обикновено се разгръща в 1 до 2-3 последователни сегмента. Внасянето на нови мотиви в някой от преписите означава внасяне в съответната структурна част на допълнителен сегмент или няколко последователни. При паралелното съотнасяне на два текста сегмент срещу сегмент визуално може да се проследи какво, колко и къде внася нещо ново преписвача-редактор в даден препис и дали даден мотив присъства и под каква форма в другите преписи, както и мобилността му.

4.4. *При електронни издания.* Този тип сегментация се явява особено удобна при направата на електронни издания на текстове с отворена традиция с подредбата на преписите сегмент срещу сегмент. Краткостта на сегментите и възможността за съпоставянето им на семантична основа, а не чисто механично по последователност в текста, позволява в подходящ формат да се представят прегледно и удобно за ползване максимален брой съотнесени текстови цялости от различни преписи, за да могат да се проследяват различни типове промени в преписите, особено при различни редакции. Такива опити бяха вече направени успешно под приложението Versioning Machine (<http://v-machine.org/>).

4.5. *При речник-индекс.* Остават и чисто прагматичните предимства да се цитират формите в речник-индекс по малки отрязъци текст, което ги прави лесно проследими назад в текста, а и относително еднаквата им дължина. Същото важи и при направата и ползването на критическия апарат по модел на този в Септуагинта ([Rahlfs 1935](#)), какъвто беше направен при второто допълнено издание на историко-апокалиптичните съчинения ([Tăpkova-Zaimova, Miltenova 2011](#)). Например ето как изглеждат многобройните разночетения към 30-ти сегмент на Разумник-Указ (I ред.):

30 ѿвѣ(т) · фрꙋгъ лъвь ꙗ(с) · аламани(н) · орель ꙗ(с) · саракини(н) вѣпръ ꙗ(с) · тꙋрчинъ змѣа ꙗ(с) · ѧрмени(н) гꙋщерь ꙗ(с) · ѧдиѧнинъ голꙋпъ ꙗ(с) · сѣр'ѧнинъ риба ꙗ(с) · ивѣринъ ѿвень ꙗ(с) · татаринъ ѿгаръ ꙗ(с) · кꙋманинъ пардꙋсь ꙗ(с)

30 ѿвѣ(т)] > SK163, Baj, Sof | лъвь ꙗ(с)] *tr.* SK163, Buk740, P189, Tih173, Baj, Sof |аламани(н)] аламатиъ Buk740, аланикъ Baj, Sof, латы(н)ски Tih173 | орель ꙗ(с)] ꙗ(с) ѿр'ль P189 |саракини(н)] сарачинъ P189, саракын Baj, Tih173 | ꙗ(с)³] > SK163 Buk740, P189, Tih173 |зміа ꙗ(с)] ꙗ(с) зьміа P189 | ꙗ(с)⁴] > SK163, Buk740, Tih173 |гꙋщерь] ѧщерїца Tih173 | ꙗ(с)⁵] > SK163, Buk740, P189, Tih173 |ѧдиѧнинъ] индїанинъ SK163, Buk740, Tih173, Baj, Sof, едиїанинъ P189 | ꙗ(с)⁶] > SK163, Buk740, P189, Tih173 |сѣр'ѧнинъ] *pr.* или нагомждрь SK163 | ꙗ(с)⁷] > SK163, Buk740, P189, Tih173 |ивѣринъ] иверенинъ Buk740 | ꙗ(с)⁸] > SK163, Buk740, P189, Tih173 |ѿгаръ] загаръ SK163, агаръ и песь Buk740 | ꙗ(с)⁹] > SK163, Buk740, P189, Tih173 |кꙋманинъ - ꙗ(с)] > P189 | ꙗ(с)¹⁰] > SK163, Buk740, Tih173 ||

5. Разбира се този тип сегментация има и някои недостатъци, например може да се получи неравност на пасажите като количество лексеми (при по-голяма описателност на извършваното действие, героите или времето и мястото на действието). Също така има някои случаи на изгубване на оригиналното деление на текста от преписвача, когато то не следва някакъв семантичен принцип (например наличие на инициал или червенослов, които не бележат началото на някаква структурна цялост в текста).

6. Този нов тип сегментиране на семантичен принцип беше създадено в първоначалния си вид първо за целите на текстологичното изследване на „Слово за дванадесетте съня на цар Шахиншах“ – апокрифно съчинение с отворена традиция и множество и сериозни промени в различните преписи, а в последствие доосъвършенствано за новото издание на текстовете на историко-апокалиптичните съчинения. Създаването му беше наложено от множеството трудности при обработката на различни в структурно отношение текстове и подготовката им за повторно издание. Първоначално беше водещо прагматичното начало – текстовете да се разделят на сравнително кратки по обем сегменти на един общ за всички съчинения принцип като се преодолеят различията на всички нива между текстовете и традициите им на преписване за целите на реорганизирането на критическия апарат и изготвянето на речник-индекс към тях. Впоследствие обаче излезна на преден план удобството на това сегментиране при различните типове анализ на тези текстове – най-много при текстологичния, структура на текста, на типовете редакционни промени и стратегии, на изреченско и фразово ниво. Надявам се комплексната функционалност на тази нова по тип сегментация да направи възможно и изследователски оправдано прилагането ѝ и при други съчинения с отворена традиция и за в бъдеще да се използва по-често при изследването на подобни съчинения.

Цитирана литература

[Ангелов, Б.](#) авт, 1958. [Сказание за дванадесетте съня на цар Шахаиши](#). В *Из старата българска, руска и сръбска литература*. София: БАН, с-ци 145–151.

[Николова, М.](#) авт, 2009. [Рукопись No 217г из Университетской библиотеки в Софии и поздняя южнославянская традиция „Слова о двенадцати снах царя Шахиншаха](#). *Scripta & e-Scripta*, 7, с-ци 281–302.

[Rahlfs, A.](#) ред, 1935. [Septuaginta : id est Vetus Testamentum graece iuxta LXX interpretes](#), Stuttgart: Privileg. Württembergische Bibelanstalt.

[Tăpkova-Zaimova, V.](#) & [Miltenova, A.](#) авт-ри, 2011. [Historical and Apocalyptic Literature in Byzantium and Medieval Bulgaria](#) 2nd изд, Sofia: Iztok-Zapad.

Етикети: [сегментация](#)
[историко-апокалиптични съчинения](#)
[издание](#)
[старобългарски текст](#)
[семантичен принцип](#)
[текстове с отворена традиция](#)
[Видение Даниилово](#)
[Разумник-указ](#)
[Шахиншах](#)
[Драголов сборник](#)

Година: 2013

Книжка: 3-4

Рубрика в списание *Littera et Lingua*: [История на текста](#)

Сподели: [Delicious](#) [Digg](#) [Facebook](#) [Google](#)

[Plus](#) [LinkedIn](#) [Myspace](#) [Orkut](#) [Reddit](#) [StumbleUpon](#) [Twitter](#) [Yahoo](#)

Source URL: <https://naum.slav.uni-sofia.bg/lilijournal/2013/3-4/nikolovam>